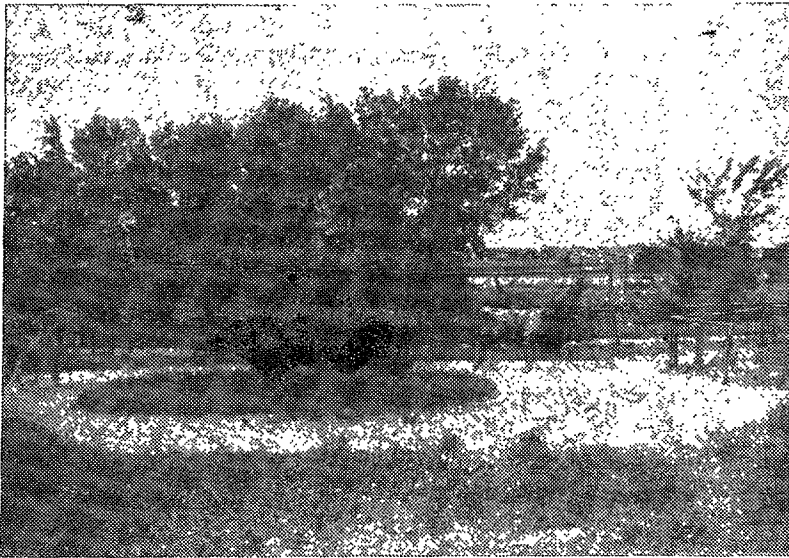

8. Proizvađačko-prodajno zadrugarstvo (Cooperative Manufacture and Marketing) i druge mljekarske organizacije počele su raditi između god. 1890. i 1900.

9. Organizirane su mljekarske instruktaže u poljoprivrednim i drugim školama, College — ima i općoj prosvjetnoj službi (Extension Service).

Sve ovo je dovelo do toga, da se uvelike povećao prosjek produkcije mlijeka po muzari, a znatno je porasla i potrošnja mlijeka po stanovniku. U S. A. D. nastoji se oko toga, da ljudi jedu manje mesa, a da se više hrane mlječnim proizvodima. Nema sumnje, da će se ta praksa nastaviti i u buduće. Dobre željeznice, gusta mreža dobrih cesta, pa savršen postupak s mlijekom kod transporta i u preradi omogućili su svakome, da poveća i da si osigura dnevni obrok n lijeka.

God. 1951. namuzeno je u SAD više od 56 milijarda litara mlijeka od ukupno 28 milijuna mlječnih krava. Ukupna vrijednost toga mlijeka i njegovih prerađevina prelazi svotu od 2 bilijuna dolara!

Rasplodni bikovi u šetnji na jednoj farmi

foto ing. Glavina

Glavni proizvađači mlijeka u SAD koncentrirani su na sjeveroistoku centralnih država (Iowa, Wisconsin, Michigan), oko Velikih jezera i u gornjim državama uz istočnu obalu Atlantika, u blizini velikih tržišta orijaških gradova. Dosta je znatna koncentracija proizvodnje mlijeka i na dalekom sjeverozapadu Unije i u dolinama Kalifornije, tamo, gdje uspijeva lucerna (alfalfa) i šećerna repa, a blizu su tržišta tamošnjih velikih gradova. U čitavom tom području uzgajaju se isključivo ili barem pretežito mlječna goveda. Razlog ovakvoj koncentraciji mljekarskih farma treba tražiti u velikoj pokvarljivosti i golemoj masi proizvedenog mlijeka, koja traži, da proizvodnja bude što je moguće bliže potrošaču. Zato se, praktički, oko svakog velikog grada nalazi uže ili šire mljekarsko područje. U području uzgoja mlječne goveda za trgovačku

produkciju mlijeka, kako smo ga u uvodu označili, nalaze se 4 najveća, orijaška grada, pa i 9 od daljnjih 14 najvećih gradova Unije! Pet šestina mlijeka proizvedenog u tome području ulazi u trgovačku mrežu.

I na Jugu, gdje većina farmera ima samo po jednu ili dvije krave, broj mliječnih goveda je tek nešto malo manji od broja mesnatih goveda. Ipak, tamo rijetko gdje nalazimo na trgovačku produkciju mlijeka, nego se ono upotrebljava za potrebe farme. Osim toga, na Jugu (Virginia, Carolina i Georgija) veći dio mlijeka upotrebljava se za kućnu proizvodnju maslaca. Na jugu se naime — a osobito se to može vidjeti u području Appalachia i Piedmonta — još dobarhno zadržala tradicionalna domaća prerada svih farmskih proizvoda. Tako se na pr. na Jugu — iako imaju relativno malo svinja — stvarno zakolje više svinja na samim farmama nego li u bilo kome drugom području Unije!

Prema tome, iako gotovo na svakoj farmi u SAD drže krave ipak se veći dio mlijeka za tržište proizvodi na mljekarskom području u blizini velikih gradova. Mljekarska farma je u starim, sjeveroistočnim dijelovima SAD jedini glavni tip farme, koji se ustalio i održao. Ovo je bilo uvjetovano sve većim brojem nefarmerskog stanovništva, pa sve većom potrošnjom mlijeka i mliječnih prerađevina, koja je, naravno, rezultirala iz općeg povišenja životnog standarda stanovništva. U mljekarskom području, uzevši ga kao cjelinu, danas živi $\frac{7}{10}$ pučanstva u gradovima, $\frac{2}{10}$ žive doduše u farmerskoj okolini, ali nisu farmeri, tako da se svega $\frac{1}{10}$ čitavog stanovništva mljekarskog područja bavi farmerstvom. Veći dio farmera potječe starinom iz Sjeverne Evrope. Neki od njihovih predaka došli su onamo vrlo rano, naročito u područje New Englanda. U okolini Velikih jezera veći se dio farmera doselio pred manje od 100 godina, a oko velikih gradova mljekarskog područja ima mnogo njih koji su rođeni izvan SAD.

Mljekarsko područje kako smo ga spomenuli, obuhvaća 268 kotara (od preko 3.000 u SAD), koji su najgušće naseljeni. U njemu je proizvodnja mlijeka postala glavno poljoprivredno zanimanje, pa se rijetko nalaze farme sa pretežito opće poljoprivrednom proizvodnjom.

Klima u mljekarskom području naročito odgovara za proizvodnju mlijeka. Oborina ima obilno, i trave odlično rastu i uspijevaju. No i zime su duge i oštre, pa zato treba tamo dobro građenih staja i sigurnih skladišta za hranu. Sezona rasta je u mnogim krajevima prekratka, da bi kukuruz dozrio, no u drugu ruku za silažu se radije upotrebljava zeleni kukuruz. Koncentrirana krmiva upotrebljavaju se u velikim količinama. Mnogo se proizvode lokalno, osobito u Wisconsinu i Minnesoti, no mnogo veći dio ovih krmiva se uvozi.

Na sjeveroistoku područja je najvažnija mliječna namirnica baš puno, neobrano mlijeko. Veći dio toga mlijeka sabire se s farma u velikim mljekarama, koje ga prodaju gradskom stanovništvu. Razlog tome jest, što se tu odmah nalazi sigurno tržište za mlijeko proizvedeno na farmi. Osim toga gotovo sve farme nalaze se na dobrim, tvrdim cestama od betona, a malo ih je, kojé su daleko od ceste, pa i ove farme nisu udaljenije više od 400 m. Ovim se cestama može prolaziti i za nažešćih sniježnih vijavica, pa kola za sabiranje mlijeka mogu uvijek u točno određeno vrijeme sigurno saobraćati i obilaziti farme

U drugim dijelovima mljekarskog područja, a naročito na Zapadu, veći dio proizvedenog mlijeka rabi se za tvorničku proizvodnju mliječnih prerađevina kao: sira, kondenziranog mlijeka i mlijeka u prahu. U »kukuruznom pojasu«

srednjeg Zapada, gdje se velike količine obranog mlijeka mogu dobro iskoristiti za ishranu svinja ili druge stoke, farmeri prodaju samo s mlijeka obrano vrhnje prerađivaonama za pravljenje maslaca.

Prije nego što prijeđem na detaljno prikazivanje rada oko mljekarenja htio bih iznijeti još neka opažanja i dojmove o farmerima i mljekarskim farmama.

Mljekarenje za potrebe tržišta uspješno je samo pod uvjetom, da farmer i njegova obitelj radi s voljom svaki dan, preko čitave godine i da stalno i pažljivo prate svaku pojedinu pojavu i promjenu kod stoke. Površni rad ili nadzor može imati dolekošne posljedice. Krave moraju biti nahranjene i pomuzene svakoga jutra i večeri (češće i u podne), u točno određeno vrijeme, prema satu. Pomuzeno mlijeko lako se kvari, pa ga treba pravodobno ohladiti, razliti u kante i t. d., da se može otpremiti prema redovnom dolasku kamiona — sabirača ili odlaska »mljekarskih vlakova«. Ako se prodaje vrhnje, mora biti odmah separirano, ohlađeno i otpremljeno u tvornicu maslaca. Muzlice, kante, separatori ili strojevi za muženje moraju se svaki dan iza upotrebe, dakle najmanje dva puta, brižljivo očistiti, a to je na nekim farmama dužnost farmerove žene. Takav je radni ritam na mljekarskoj farmi dan na dan preko čitave godine. Usto treba još timariti stoku, uzgajati telad, raditi oko proizvodnje krmiva i oko ostalih grana poljoprivrede na farmi, pa kupovati potrebne stvari, odlaziti na tržište stoke, prisustvovati farmerskim sastancima i t. d. Mljekar-farmer je uposlen svaki dan u godini, godinu za godinom, i mljekarenje u SAD nikako nije sezonski posao, kao što to može biti proizvodnja pšenice ili povrća.

Malo ima velikih mljekarskih farma, — većina mlijeka se proizvodi na »obiteljskim farmama«, velikim 30 do najviše 120 hektara t. j. na onima, gdje sav posao vrši sam farmer i njegova obitelj. Kuće i staje su na mljekarskim farmama dobro držane, čiste i obojene — mljekari se ponose izgledom svojih silosa, polja i ograda. Ali iznad svega oni se diče uspjesima u muznosti svojih krava, od kojih svaku pojedinu poznaju i zovu je po imenu.

Društveni i poslovni život farmera na mljekarskoj farmi obično je ograničen na okolinu, po prilici od 50 km promjera, t. j. prosječno do 1 sat automobilske vožnje. Razlog je taj, što ni farmer ni njegova obitelj ne mogu ostaviti farmu, dok ne svrše jutarnje poslove, a moraju se ranije po podne vratiti, jer ih čeka večernji rad. Zato su lokalna trgovišta dobro opskrbljena, a nabavljivačko-potrošačke zadruge vrlo jake. One su se u SAD i razvile ponajprije baš među farmerima — mljekarima (Farmers Cooperatives).

IZLOŽBA RASPLODNE STOKE U OSIJEKU

U okviru osječkog sajma uzoraka priređena je od 6. do 10. IX. izložba rasplodne stoke. To je prva poratna izložba. Cilj izložbe bio je, da prikaže stanje stočarstva na području istočne Slavonije, i to u prvom redu na socijalističkom sektoru, da se posjetiocima pokaže, gdje mogu nabaviti kvalitetnu stoku, da se proizvođači međusobno upoznaju i da se nagrađivanjem valjanih grla potakne na uzgoj što bolje (produktivnije) stoke. Da se izložba mogla održati, treba zahvaliti našim višim rukovodiocima Narodne Vlasti, koji su za

to našli razumijevanja i dali materijalna sredstva, pa organizacionom odboru, na čelu sa ing. Stojanović Matom, direktorom Selekcijske stanice u Osijeku.

Izložbu je 6. IX. prije podne otvorio drug Slavko Komar, član Privrednog savjeta, u nazočnosti druga Josipa Zmajića, direktora Uprave za šumarstvo, sekretara Oblasnog komiteta KPH druga Pere Cara, generalmajora JNA Milana Uzelca i ostalih predstavnika Armije, Narodne Vlasti i društvenih organizacija. U ime Gradskog N. O-a predsjednik N. O-a drug Blaž Kiternaš pozdravio je sve nazočne.

Drug Slavko Komar u prigodi otvaranja izložbe istakao je, kako je naše stočarstvo za vrijeme rata i poslije rata nazadovalo, a to je nepovoljno utjecalo na opskrbu pučanstva stočnim proizvodima i na ratarsku proizvodnju. Naročito je nazadovao uzgoj kvalitetne stoke, a i selekcija stoke općenito. Ukinućem administrativno-upravnih mjera u privredi pa tako i u poljoprivredi (ukinućem svih vrsta otkupa) prešlo se na slobodan promet svih proizvoda. To je izazvalo preokret u poljoprivrednoj proizvodnji, te je interes proizvođača podignut. Da se podizanje poljoprivrede pravilno usmjeri, pristupilo se izradi 10 god. perspektivnog plana. Odlučnu ulogu na području poljoprivrede ima stočarstvo, a specijalno u Slavoniji. Osnovni zadatak treba da je jačanje stočnog fonda, koji u pogledu govedarstva, a poglavito na socijalističkom sektoru ne odgovara.

STANJE STOKE GODINE 1951.

Rajoni	Konji	Goveda	Svinje	Ovce	Na 100 ha obr. površine or., vrt. vinogr. voćnj. i liv			
					ko- nja	go- veda	svi- nja	ova- ca
Slavonski	124.261	161.735	432.987	148.879	17.6	22.9	61.3	21.1
Središnje Hrvatski	145.359	533.233	483.526	62.566	17.2	63.2	57.3	7.4
Goransko Lički	17.170	113.363	27.886	168.465	9.8	64.9	15.9	96.5
Jadranski	28.933	130.248	78.786	809.594	10.3	46.7	28.2	290.2
Ukupno NRH	315.723	938.579	1,023.185	1,189.504	15.7	46.8	51	59.3

Taj se rad ne smije ograničiti samo na nabavu stoke (uglavnom goveda), nego i na podizanje kvalitete. Među ostalim istaknuo je, da će krediti, koji se davaju zadrugama i koji se predviđaju u godini 1953., ojačati svakog čovjeka, koji bude radio u zadrugama.

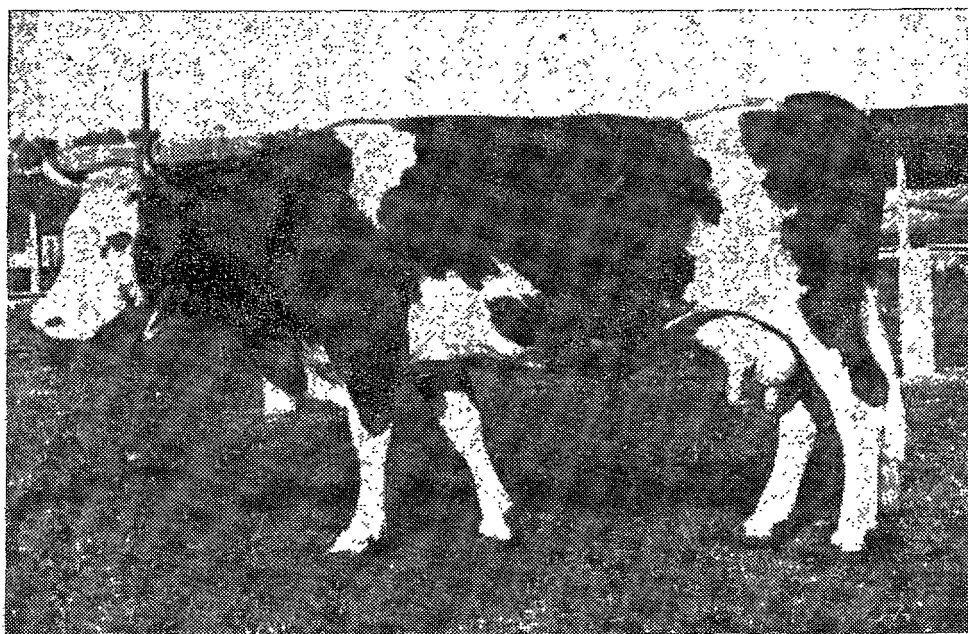
Nakon toga je u ime organizacionog odbora govorio ing. Mate Stojanović, koji je ukratko iznio cilj izložbe, broj izlagača i ocjene izložene stoke, koje je za svaku vrst stoke dala posebna ocjenjivačka komisija.

Prije razgledanja same izložbe predvedeni su bili najbolje ocijenjeni konji i goveda.

Niže navedena tabela pokazuje nam vrstu i broj izložene stoke, izlagače, pa podijeljene nagrade za pojedine vrste stoke.

Vrst stoke	Broj izlož. grla *kaveza	Izlagači sa sektorom				Nagrađeno			
		drž.	zadr.	priv.	ukup.	I.	II.	III.	ukupno
Konji	50	7	3	5	15	4	7	7	18
Goveda	57	7	2	—	9	4	4	7	15
Svinje	286	13	1	—	14	4	5	4	13
Ovce	143	7	—	1	8	3	2	2	7
Perad	*29	2	1	13	16	3	2	2	7
Kunići	*8	2	1	13	16	—	1	2	3

Ukupno je podijeljeno nagrada u iznosu od Din 300.000.—. Izloženi konji bili su nonius i lipicanske pasmine. Prvom nagradom nagrađeni su: lipicanska kobilica Mirza, vlasništvo P D Brestovac, Belje; lip. pastuh Favory, vl. Pavla Bogdanović, Gorjani; nonius kobilica, vl. S. R. Z. »Dušan Plečaš« Negoslavci; nonius pastuh Žurna vlasništvo PD Vukovar.

Krava »Dubravka« vlasništvo P. D. Vukovar. Na izložbi u Osijeku nagrađena I. nagradom

Foto: Dr. Vukina

Izložena goveda bila su simentalke pasmine osim 2 krave s teladi podolske pasmine, vlasništvo PD Orlovnjak. Prvom nagradom nagrađene su krave: PD Vukovar, Osijek I, Osijek II i Seleksijska stanica Osijek. Na PD ima opaža se kod goveda znatan napredak u kvaliteti, tako da većina izloženih krava po građi su vrlo dobre i daju na godinu preko 3000 lit. mlijeka, a pojedine i više od 4.000 lit. Izloženi podmladak goveda je također dobre kvalitete.

Kod svinja su se isticale u prvom redu crno-slavonske a zatim bijele mangalice, baguni i bijele mesnate u tipu velikog jorkširca. Sve izložene svinje

Ističu se kvalitetom, te se i kod njih opaža znatan napredak u kvaliteti, pogotovo na PD-ima Orlovnjak, Zeleno Polje i Đakovo.

Kod ovaca zastupane su bile pasmine: merino, cigaja i hemšir. Najviše su udarale u oči ovce cigaja (1 ovan 95 kg a 1 sa 115 kg), pa merino pasmine.

Izložena perad bila je ovih pasmina: Leghorn, Rhode-Island, Plymouth-Rocks, talijanske jarebičaste i Sussex, pa patke Peking i Khaki Canbell. Izložene su bile kokoši Leghorn, Sussex i Rhode-Island importirane iz Danske, vlasništvo PD Mece, na kojem je velika farma peradi.

Od kunića bili su zastupani belgijski orijaši, bečki plavi chinchilla, Havana i Aljaška pasmina. Kod peradi i kunića opaža se, da je najviše izložio privatni sektor.

Izložba stoke dala je samo približnu sliku stočarstva na području istočne Slavonije, jer sva PD-a i SRZ-e nisu izložile, odnosno izložile su malen broj stoke, a privatni sektor je bio vrlo malo zastupan. Ipak je sama izložba pokazala, da u istočnoj Slavoniji po kvaliteti najbolje stoje konji, pa svinje, ovce, a na zadnjem mjestu goveda.

Da se u buduću dobije vjernija slika o stočarstvu u pojedinom rajonu trebalo bi najprije organizirati i održati kotarske smotre, i najbolje grlo s tih smotra izabrati za rajonsku odnosno predrajonsku smotru. To zahtjeva više vremena u pogledu organizacije, angažiranje većeg broja stručnjaka i veća materijalna sredstva.

K.

LIK POSLOVOĐE SABIRALIŠTA MLIJEKA

Sakupljanje mlijeka je naročito važan problem, kome treba obratiti veliku pažnju, jer na nj utječe niz faktora, koji često nanose velike štete mljekarskim poduzećima.

Dug je i težak put do sabiranja mlijeka do časa potrošnje: mlijeko se raspodjeljuje potrožačima, tek pošto prođe kroz niz jedinica, posrednika između proizvođača i potrošača. U ovom organski jedinstvenom sistemu veliki dio tereta otpada na sabiralište mlijeka. O spremi poslovođe sabirališta mlijeka, o uređaju i tehničkoj opremi sabirališta zavisi količina i kakvoća mlijeka, zavisi prehrambena vrijednost mlijeka i zdravlje ljudi, a posredno zavisi i uspjeh mljekarskog poduzeća. Poslovođa i njegovo sabiralište su najbliži proizvođaču mlijeka i s njim su svaki dan u dodiru.

Higijenska proizvodnja mlijeka u našoj je zemlji nažalost na vrlo niskom stepenu i nije u skladu s našim novoizgrađenim modernim mljekarskim pogonima. Posljednjih 20 godina postignut je u svijetu veliki napredak u svim granama mljekarstva, mljekarske industrije i tehnike. Mi pak moramo prijeći još veliki put, da postignemo kvalitetne proizvode. Eto, tu je polje, gdje treba raditi poslovođa sabirališta. On mora upozoravati na razne nedostatke pri proizvodnji mlijeka i svojim savjetima pomagati proizvođaču, kako bi dobio higijenski kvalitetno mlijeko.

Da se vidi, do čega dovodi nerad i hir iznosim lik nevaljalog poslovođe. Poslovođa sabirališta u Novigradu Podravskom drug Mileković Zvonko nije shvatio ulogu sabirališta, a ni dužnosti poslovođe. Svojim radom je odbio proizvođače mlijeka od sebe, sabirališta i poduzeća. Okrnjio je svoj ugled, a indirektno i ugled poduzeća. U svojoj objesti išao je tako daleko, da je izvrgao ruglu metode rada sabirališta. On je ispitivao mlijeko »od oka«, a u težim